

A CSODÁLATOS ELMÉK BETEGSÉGE, AVAGY AZ IGAZI EINSTEIN

Tények és tévhitek Albert Einstein
vallásosságáról, világnézetéről, magánéletéről.
A világhírű fizikusról tabuk nélkül

Tisztelt Hallgatóim!

Ha egy diák rossz jegyet kap matematikából, ne adj' isten megbukik, akkor sokszor hangzik el a jól ismert védekező mondat:

„Na, igen, de ne feledjétek, Einstein is megbukott.”

Mi az igazság, mennyi ebből az évtizedek alatt kialakult és megörögzült tévedés, ezt a kérdést is, mint annyi sok mást, megpróbáljuk a továbbiakban tisztázni.

Szeretném leszögezni, távol áll tőlem, nem deheroizálni szeretném a világhírű tudóst, viszont sajnálatos tény, a híres emberek életrajzírói rendszerint beleesnek abba a nem kis hibába, hogy hősíket (*egyik politikusunk sokszor citált terminológiájával: nem kicsit, nagyon*) bizony heroizálják. Túl sokat ezen nem szabad csodálkoznunk. A temetéseken elhangzó beszédek, nekrológok sem a megboldogult hibáit emelik ki. A jeles személyeknél ez különösen így történik. A sok szépet és jót leírják, ez megjelenik nyomtatásban, könyvekben, folyóiratokban, aztán erre lehet hivatkozni később évekig, évtizedekig. Idővel ezeket a „tupírozott” dolgokat a közvélemény már kész tényként fogja fel. Albert Einstein életrajzírói is általában ügyelnek arra, hogy a „nagy” emberhez méltatlan dolgokat ügyesen kikerüljék. A mai előadásomban alig-alig térek ki a Nobel-díjas fizikus tudományos munkásságára, azt megtették nálam alkalmasabb személyek kiválóan – valamint ma nem fizika-előadásra jöttünk –, inkább arról beszélnék, ami nem került az életrajzokba, vagy szándékosan, vagy azért mert „elkerülte” a memoárirók figyelmét.

Ma a kevésbé ismert tényekről lesz szó, és az időközben a közvéleményben kialakult meglehetősen hamis Einstein-kép finom korrekciójáról. A hamis, mitizált képet szeretném pontosítani, ár-

nyaltabbá tenni, sok-sok kevéssé ismert érdekességgel. *(Ezekhez a valóságghú adatokhoz megjegyzem, nem könnyű hozzájutni, az interneten található „tények” gyakran éppen nem a pontosságukról, tudományosságukról híresek!)*

Röviden az életéről

Albert Einstein 1879-ben a Württembergi Királyság egyik városában, Ulmban született. Zsidó ősei már évszázadok óta éltek ott, teljesen asszimilálódva. Vallásukat régóta nem tartották, németnek vallották magukat, kézművességből, kereskedésből éltek, eleinte nem is rosszul. Apja, Hermann Einstein ágytollkereskedéssel foglalkozott, a tollfosztóktól felvásárolt pehelypaplanhoz való libatollat adta el. Amikor az üzlet kezdett rosszul menni, villamosmérnök testvérével kis elektrotechnikai műhelyt nyitott, és a Siemens által 1866-ban szabadalmaztatott egyenáramú dinamót gyártották kisipari módszerekkel. Érdekesség, hogy nem is olyan régen volt, épp 130 éve (2010 októberében), hogy az Einstein-féle dinamókkal világították meg először az esti müncheni Oktoberfestet. Néhány év múlva az egyenáramú dinamót felváltotta a korszerűbb váltóáramú generátor, a cégük emiatt rövidesen tönkrement. Mindez Albert középiskolás korában következett be, ekkor hazát is változtattak, Milánóba költöztek, ott próbálták szerencsét, nem túl nagy sikerrel.

Az interneten rendszerint visszaköszön, hogy a kis Albert nehezen tanult beszélni, egyes szerzők szerint 6 éves koráig egyáltalán nem beszélt.

Honnan ered ez a minden bizonnyal téves információ? Csak feltételezésekbe bocsátkozhatunk!

„Későn kezdtem el beszélni – írja ő maga –, nem lehettem háromévesnél fiatalabb.”

Ezt az önvallomást túlozták el később, és lett háromból hirtelen a kétszerese. Az átlagosnál valóban nagyobb fejű csecsemőt először szülei is vízfejűnek, fogyatékosnak gondolták. Nemsokára azonban kiderült, hogy fogyatékoságról szó sincs, ezért az öt éves értelmes gyermeket beírátták iskolába. Az viszont igaz, hogy folyamatosan szinte sohasem beszélt, rendszerint rövid tömondatokban fejezte ki magát, sőt később, professzorként sem lett jó előadó, kiváló szónok.

Az első hibát a szülők ott követték el, amikor eszmélődő gyermeküket keresztény, katolikus iskolába írták.

Harmadik osztályban – ma már kideríthetetlen, hogy milyen okból – az „A” osztályból átrakták a „B”-be. Fegyelmi oka aligha lehetett, hisz a magányos, rendszerint saját gondolataiban elmélyülő kisfiúra nem volt jellemző a rossz, csibészes magatartás, ennél fogva sohasem tudhatjuk meg osztályváltásának valódi okát, mind ezen tényeket is csak az iskolai évkönyvekből, szorgalmas kutatók silabizálták ki. Terjedelmes levelezésében (mintegy 1500 levele ismert), magánbeszélgetéseiben sohasem említette osztályváltását. Ellenben azt, hogy egyre inkább a zsidó vallás felé fordul, valószínűleg a katolikus iskola szellemisége hozza ki belőle. Buzgó vallásosságára jellemző, hogy rendszeresen kezd zsinagógába járni, sőt szüleit megrója, hogy nem tartanak vele, s nem tartják ősi hitüket, komolyan presszionálva őket, hogy kísérjék el a gyülekezetbe. Életének ezt a periódusát sűrűn emlegetik akkor, amikor a „vallásos” Einsteinról beszélnek. Viszont elfelejtik hozzátenni, hogy Albert ekkor még kisgyermek! *(Az interneten kering egy lánclevél, ún. hoax, mely egy anonim professzor és tanítványa közötti beszélgetésről szól. Ezt a valóságtól teljesen elrugaszkodó, tanár-diák beszélgetést valaki ügyesen kitalálta, és ezzel próbálta a hívő internetezőkbe plántálni: a „világ eszének” nevezett ember mély vallásosságát. Sugallva ezzel, hogy ha a 160-as IQ-val rendelkező zseniális ember hívő, akkor már mi, egyszerű halandók miért ne lehetnénk azok?)* 12 éves, amikor egyik napról a másikra elveszti hitét, annyi maradt meg mindössze ebből az időszakból, hogy beszélgetéseiben sokszor hivatkozik valamilyen Teremtőre, de tételes vallásban többé már nem hisz.

Erről a gyermekkori vallásos időszakáról később röviden így emlékezik meg: „Mély vallásosságomnak 12 éves koromban vége szakadt.” Igen, vallásosságának vége szakadt, de nagyon nem szerette, ha a tudományt a vallás ellen fordítják. 1930-ban interjút készítettek vele a két diszciplína kapcsolatáról. Nyilatkozatában kiemeli: „A tudomány és a vallás nincs, mert nem is lehet egymással ellentétben. A tudomány, vallás nélkül béna, a vallás tudomány nélkül vak.”

Einstein olyan Teremtőben hitt, aki a létező csodálatos rendjében és törvényszerűségében nyilatkoztatta ki magát. Végeredményben leszögezhetjük, meggyőződéses determinista volt, személyes Istenben utoljára kisgyermekkorában hitt.